

6.1 KRIMINALITA V PRAZE

Jana Jíchová

Města představují složitý systém vyznačující se vysokou sociální různorodostí se specifickou strukturou i sociálními vztahy (Musil 1967). Koncentrují se v nich nejen lidé, ekonomika či služby, ale i negativní jevy s nimi spojené. Mezi ně se řadí i kriminalita. Studium vazeb mezi kriminalitou a sociálně-prostorovou strukturou města se zabývali již zástupci chicagské školy ve 20. letech 20. století. Výzkumy odhalily koncentraci kriminality v některých částech města, mj. ve vnitřním městě, které zároveň vykazovaly vysokou fluktuaci, etnickou různorodost a chudobu (Park 1925). Na faktory ovlivňující kriminální chování upozorňuje tzv. teorie sociální dezorganizace, která kromě výše uvedených faktorů zmiňuje roli ekonomické deprivace, fyzického úpadku, migrace a fragmentace (Fyfe 2000).

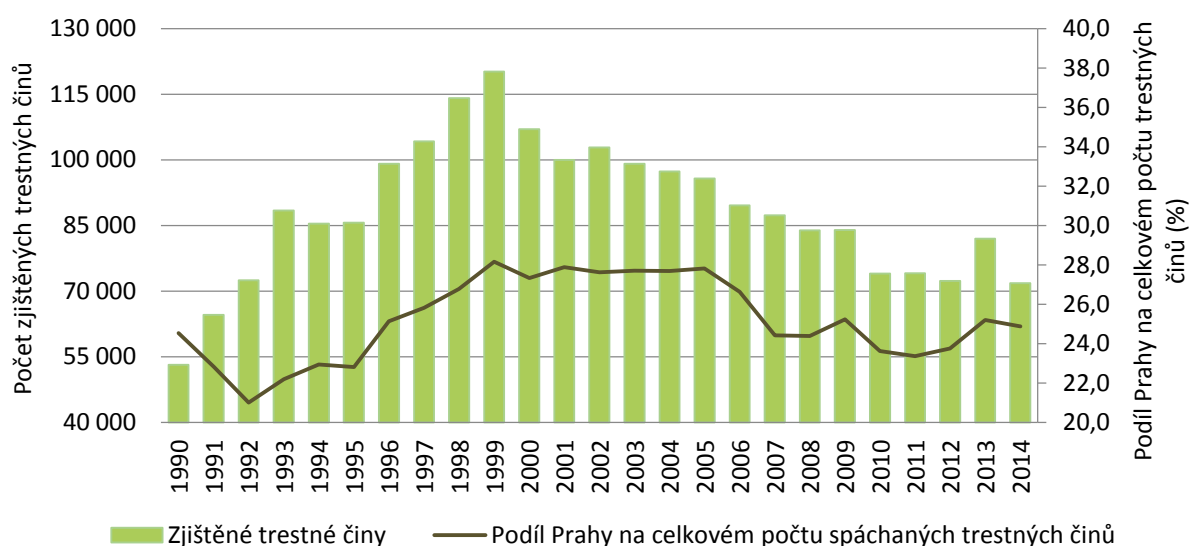
Výzkumu kriminality v Praze nebylo do přelomu 20. a 21. století věnováno příliš pozornosti. Výjimku představuje publikace od Karabce a kol. (1976), ve které autoři hodnotí nejen kriminalitu, ale i další sociálně patologické jevy jako alkoholismus, prostituci či sebevražednost. Studie však pojímá Prahu jako celek a neřeší vnitřní diferenciaci. V 90. letech se objevují publikace Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, které se zaměřují na vybrané trestné činy či na případové studie (např. loupež, Osmančík 1992). Až Čermák (2008) publikuje jeden z prvních článků, který využívá členění Prahy v detailu tzv. místních oddělení policie (dále MOP) umožňující podrobnější analýzy. Výzkumy Temelové a kol. (2012) a Jíchové a Temelové (2012a, b) využívají obdobné územní členění, které navíc kombinují s členěním města do zón vycházejícího ze studií chicagské školy.

Cílem mapového listu je zhodnotit vývoj a prostorovou diferenciaci (podle MOP a zón města) registrované kriminality v Praze s důrazem na období od poloviny 90. let 20. století do současnosti. Mapy přicházejí s typologií využívající kombinaci indexu kriminality (počet trestných činů na počet bydlících obyvatel) a objasněnosti kriminality (podíl trestných činů, u kterých je známý pachatel). Ač je objasněnost úzce provázána se strukturou trestné činnosti (u některých trestných činů se pachatelé určují snadněji), poskytuje unikátní pohled na diferenciaci kriminality v Praze. Na mapový list úzce navazuje mapový list sekce B 6.2 Struktura kriminality v Praze vysvětlující trendy vývoje kriminality detailněji.

Zdroj kriminálních dat představují primárně statistiky Policejního prezidia ČR (Evidenčně-statistický systém kriminality), které pokrývají období od roku 1995 do současnosti. Základní jednotkou sledování jsou MOP, kterých je v Praze v současnosti 50. Využita jsou i unikátní data z Kriminálních ročenek veřejné bezpečnosti z 60. let 20. století¹, která jsou však dostupná pouze v členění za tehdejší pražské obvody. Statistiky zachycují pouze registrovanou kriminalitu, která se od té skutečné často výrazně odlišuje. U některých trestných činů může neodhalená, tzv. latentní kriminalita tvořit až 70 % kriminality skutečné (více Marešová a Scheinost 2001). Počet objasněných trestných činů se nevztahuje přímo k počtu trestných činů v daném roce spáchaných.

¹ Zde patří dík PhDr. Aleně Marešové za zapůjčení této unikátní kolekce.

Zpravidla zahrnuje část trestných činů z předchozího roku a naopak neobsahuje trestné činy spáchané na závěr roku vlivem postupu ve vyšetřování, administrativními procedurami i typem trestného činu. Metodickým úskalím sledování dlouhodobého vývoje kriminality jsou legislativní změny či jiné státní zásahy (amnestie), v důsledku kterých dochází k „umělým“ meziročním nárůstům/poklesům (více viz mapový list sekce B 6.2 Struktura kriminality v Praze). Vymezení MOP bohužel není kompatibilní s administrativním členěním, což znesnadňuje kartografické zobrazení. Hranice MOP navíc nejsou stálé, dochází i ke vzniku nových a zrušení starých MOP, tyto změny však nejsou vždy zřejmé a publikované. V mapě vývoje kriminality v letech 1995–2009 jsou proto některá území sloučena tak, aby bylo možné jejich porovnání v čase². Nejnovější období v této mapě není zahrnuto z důvodu výrazných změn hranic MOP. Pro toto období je vymezení MOP převzato z www.mapakriminality.cz. Pro starší období byl georeferencováním (GIS funkce *spatial join*) vytvořen unikátní kódovník umožňující převod základních sídelních jednotek (dále ZSJ) na MOP. ZSJ nacházející se na území více MOP byly přiřazeny na základě převažujícího spádu. Kromě MOP je v listu využito také členění města do zón (převzato z Ouředníček a kol [2012]; více viz mapový list sekce B 9.2 Typologie rezidenčních areálů).

Obrázek 6.1.1: Vývoj kriminality v Praze

Zdroj: Policejní prezidium, 1994–2014; ČSÚ, 2015

V Praze se koncentruje zhruba čtvrtina trestných činů spáchaných na území celého Česka. V porevolučním vývoji je zřejmý prudký nárůst počtu trestných činů v 90. letech, přičemž ve stejném období se zvýšil i podíl Prahy na celkovém počtu trestných činů (viz obrázek 6.1.1.). Nárůst kriminality je spojen se společenskými, politickými a ekonomickými změnami po roce 1989. Otevřely se nejen hranice a nové možnosti v řadě oblastí života, ale i nové příležitosti pro kriminalitu, na které měnící se systém neuměl adekvátně a rychle reagovat. Jisté ustálení vývoje přišlo až po roce 1999, od kdy nastává takřka kontinuální pokles (výjimkou je rok 2013 ovlivněný vyhlášenou amnestií). Pokles

² Příkladem nejvýraznějších změn je vznik nových/obnova MOP, např. Výstaviště (od 1998), Újezd nad Lesy (od 2003) či Zličín (od 2005).

počtu trestných činů se projevuje i na vývoji indexu kriminality, který se při porovnání období 1995–1998 a 2010–2013 výrazně snížil. Objasněnost trestné činnosti dosahuje v Praze poměrně nízkých hodnot a spíše klesá. Zatímco v 90. letech byla ve většině MOP vyšší než 25 %, v posledním sledovaném období hranici přesahuje jen malý počet MOP. Roli zde hraje nejen struktura trestné činnosti, ale i rozšíření trestných činů, u kterých se obtížněji určuje pachatel.

Prostorové rozmístění kriminality je v Praze nerovnoměrné. Trestné činy se koncentrují především v oblasti městského centra a vnitřního města a lze říci, že směrem k okrajům města jejich počet klesá (viz tabulka 6.1.1). Tento jev ovšem nelze potvrdit u všech druhů trestných činů (blíže viz mapový list sekce B 6.2 Struktura kriminality v Praze). Také vývoj kriminality je prostorově diferencovaný. Zatímco vnější město vykazuje pokles již od 90. let, tak městské centrum a vnitřní město až v polovině sledovaného období. Úroveň kriminality na městské periferii se drží dlouhodobě nejnižší, ale výrazný pokles nastal až v posledním sledovaném období. Některé části Prahy vykazují naopak nárůst indexu kriminality, jedná se zejména o některé sídlištní oblasti či oblasti s komerčními aktivitami. Rozdíly jsou částečně ovlivněny i změnami vymezení MOP.

Zóna města	Index kriminality			
	1995–1998	2000–2003	2005–2008	2010–2013
Městské centrum	344,8	344,8	292,0	240,6
Vnitřní město	96,9	106,8	88,7	82,9
Vnější město	76,2	68,6	61,9	44,7
Městská periferie	66,5	60,2	64,9	23,5
Praha	101,4	99,2	85,7	64,4

Tabulka 6.1.1: Index kriminality podle městských zón

Zdroj: Policejní prezidium, 1994–2014; ČSÚ, 1991, 2001, 2011

Poznámka: Typologie městských zón upravena podle Ouředníček a kol. (2012).

Index kriminality je dlouhodobě nejvyšší v centru Prahy, a to již od 60. let 20. století. Jedním z důvodů je i nízký počet bydlícího obyvatelstva, ke kterému je kriminalita vztahována, oproti reálně přítomnému počtu lidí nacházejících se v centru v průběhu celého dne (blíže Pospíšilová 2012). Vysoká koncentrace přítomných lidí (vč. turistů, zaměstnanců), ale i obchodů či služeb na sebe váže i více příležitostí k páčání trestné činnosti. Zatíženost centra dokládají i vysoké absolutní počty trestných činů (viz MOP Bartolomějská, Benediktská či Krakovská). Rovněž ve vnitřním městě je vysoká úroveň indexu kriminality, zejména v MOP Libeň, Smíchov či Nusle patřící k bývalým industriálním částem Prahy. Zónu vnějšího města i městské periferie tvoří převážně územně rozlehlá MOP, která jsou kriminalitou zatížená méně. Vyšší hodnotu indexu vykazují některé sídlištní oblasti (např. MOP Jižní Město, Stodůlky či Letňany). I v městských periferiích, kde je kriminalita nízká, bychom našli vyšší výskyt specifických trestných činů vázaných na zástavbu rodinných domů. Hodnocení indexu celkové kriminality je proto nezbytné doplňovat informacemi o struktuře trestné činnosti (blíže viz mapový list sekce B 6.2 Struktura kriminality v Praze).

Literatura:

- ČERMÁK, D. (2008): Kriminalita na území Hlavního města Prahy. Socioweb, 6, č. 2, s. 5–6. Dostupné online na: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=313&lst=103>.
- FYFE, N. R. (2000): The Geography of Crime. In: Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G., Watts, M. (eds.): The Dictionary of Human Geography, 4th Edition. Blackwell Publishers, Oxford and Malden, s. 120–123.
- JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012a): Kriminalita a její percepce ve vnitřním městě: případová studie pražského Žižkova a Jarova. Geografie, 117, č. 3, s. 329–348.
- JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012b): Kriminalita a riziková místa centrálního a vnitřního města: sonda do názorů obyvatel vybraných pražských čtvrtí. In: Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. eds.: Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Aleš Čeněk, Plzeň, s. 46–76.
- KARABEC, Z., KOSCHIN, F., KUDLÍK, A., ROUBÍČEK, V., VÍLKOVÁ, J., ZAPLETAL, J. (1976): Kriminalita ve velkoměstském prostředí (statistická analýza pražské kriminality). Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, Praha.
- MAREŠOVÁ, A., SCHEINOST, M. (2001): Trendy kriminality v ČR z pohledu roku 2000. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 37, č. 1, s. 23–41.
- MUSIL, J. (1967): Sociologie soudobého města. Svoboda, Praha.
- OSMANČÍK, O. (1992): Trestný čin loupeže v Praze: Zpráva z průzkumu trestného činu loupeže v obvodu Prahy 1 v roce 1990. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha.
- OUŘEDNÍČEK, M., POSPÍŠILOVÁ, L., ŠPAČKOVÁ, P., TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J. (2012): Prostorová typologie a zonace Prahy. In: Ouředníček, M., Temelová, J. eds.: Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 268–297.
- PARK, R. E. (1925): Community Organization and Juvenile Delinquency. In: Park, R. E., Burgess, E. W., McKenzie, R. D. eds.: The City. The University of Chicago Press, Chicago, s. 99–112.
- POSPÍŠILOVÁ, L. (2012): Denní rytmus lokalit pražského centra. In: Ouředníček, M., Temelová, J. eds.: Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 136–158.
- TEMELOVÁ, J., ČERMÁK, D., JÍCHOVÁ, J. (2012): Kriminalita a vnímání bezpečnosti v pražských čtvrtích. In: Ouředníček, M., Temelová, J. eds.: Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 47–67.

Zdroje dat:

- ČSÚ (1970): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 12. 1970. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.
- ČSÚ (1991): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 3. 3. 1991. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.
- ČSÚ (2001): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2015): Obyvatelstvo Prahy podle městských částí 1991-2014. Český statistický úřad, Praha. Online dostupné na: https://www.czso.cz/csu/xa/dalsi_casove_rady_obyvatelstvo.

Policejní prezidium: Evidenčně statistický systém kriminality 1994-2013. Policejní prezidium ČR, Praha.

VITOUŠ, J., ROUBÍČEK, V., FORMÁNEK, J., JUREČEK, Z., FABEL, K. (1963): Praha v číslech: ekonomický rozvoj, výsledky sčítání lidu, domů a bytů, perspektiva vývoje do roku 1980. Edice: Knihnice Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. SEVT, Praha.